

szó lehet, akkor az csakis az ellenkező értelemben történhetik, mint ahogy ez közszájon forog. Vagyis – mint számos statisztikai adat is bizonyítja, – míg a kezdetben – egyes kivételes esetektől eltekintve – kizárólag a nők által művelt iparágakban, idővel a férfi munkások száma mind nagyobb mértékben szaporodott a női munkások számának emelkedésénél, addig azoknál az iparágaknál, amelyek eredetileg a férfié voltak és csak idővel váltak részben női munkává is, azoknál – dacára a nők most már másfél százados velemunkálkodásának – még csak meg sem közelítőleg a férfi munkások számával, emelkedett a nőmunkások száma. Végül egy harmadik esetről is említést tesz a szerző, amikor ugyanis a kezdetben a nők által művelt iparágról, egyidőben teljesen leszorítják a nőt a férfiak és csak idővel tud magának újra tért kivívni azon a foglalkozásteren, mely eredetileg az övé volt, amelyen azonban napjainkban vele együtt – mint látni fogjuk az ő önzetlenségéből kifolyólag – férfiak is munkálkodnak.

De nem csak az tűnik ki a statisztikai adatokból, hogy a nők létszámnövekedése az ipari munkák terén nem áll arányban a férfilétszám emelkedésével, hanem az is, hogy az összes többi – a nő előtt nyitva levő – pályákon nagyobb százalékelemelkedést mutat az utolsó években ezen pályákra törekvő nők száma, mint épen az ipari foglalkozást üzöké. Tekintve, hogy pl. a tudományos pályák újak a nőknek, míg az ipari munkásság beláthatatlan idők óta nagy részben az ő működési körükbe tartozott, könnyen érthetővé válik ez.

A mondottak főleg Amerika és különösen az Egyesült Államok viszonyaira jellemzők, azonban némi módosítással akármelyik más kultúrállam, főleg pedig mezőgazdasági állam viszonyaira is ráilleszthetők. Azért hangsúlyozandó a „mezőgazdasági” jelző, mert, mint jól tudjuk, Amerika lakosságának az őstermelés volt eredetileg a főfoglalkozási ága és csak később – jóval a politikai függetlenségének kivívása után – kezdett a gyáripar – az őstermelés mellett – fellendülni, hogy aztán rohamosan érje el azt a diadalmasan magas fokát, amelyen napjainkban már áll. Természetes tehát, hogy az ilyen, földművelésre alkalmas területeken a férfilakosság akkor használja ki helyesen idejét és erejét, ha enged a természet ujjmutatásának és a jótékony anyaföld rejtett kincseit aknázza ki, a gyengébb szervezetű nőre hagyván – a kevesebb fizikai munkát megkívánó – házi munkák végzését, melyek közt első helyen kell megemlítenünk a házi ipari munkákat, amelyekből fokozatosan kifejlődött a mai virágzó gyáripar, melyen, mint már említettük, többé nem a nők vannak túlszámban, mint hajdan a házi ipar művelésénél.

Az egyes kivételes esetektől eltekintve, kizárólag a nők által művelt háziipar-munkálatok közül legelső helyen a fonást és szövést tárgyalja a szerző, mint, amely rendkívül fontos munkálatoknak lekötő érdekességű fejlődése egyik legszemmeláthatóbb példáját adja az író az állításának, hogy vannak iparágak, amelyeket eredetileg a nők műveitek és csak jóval később foglalták el helyeiket nagyrészt a férfiak. Eleinte csakis saját családi használatukra fontak és szöttek a nők, míg később már kezdett a megrendelésre való dolgozás is divatba jönni. Még pedig vagy egyenesen az illető egyes megrendelőknél szállították a kész anyagot, vagy pedig üzletembereknek, akik aztán tovább eladták a készítményeket. Ezeket az üzletembereket nevezhetjük a későbbi manufaktúristák és a mai gyárosok őseinek. Mert ezek aztán idővel he-

Várkonyiné Bing Emília: Nők az iparban.

Amikor napjainkban oly gyakran felhangzik a nők ellen a vád, hogy előzönlük a férfipályákat, melyek legtöbbször – részint rátermettségüknél, részint pedig a fizetésüket illetően szerényebb igényeiknél fogva, – szívesen látják őket, altkor talán leghelytelenebbül és legigazságtalanabban az ipari munkásnőket éri az az előbb említett kifakadás, mely voltaképpen nem egyéb, mint burkolt alakja annak a panasznak, hogy a nők leszorítják a férfiakat foglalkozásterületeikről.

Ezen vád helytelenségének a kimutatását teszi Edith Abbat „Nők az iparban” című munkájának tárgyává, fokozatosan követvén az egyes – a nők által is tömegesebben művelt – iparágak fejlődésének történetét és biztos kézzel rámutatván azokra a döntő bizonyítékokra, amelyek kitüntetik, hogy ha ezen a téren az egyik nemnek a másik által való leszorításáról

*) Women in industry by. Edith Abbat.

lyiségekben szövőszékeket állítottak fel és míg a fonást továbbra is a nők végezték, legnagyobb részt otthonukban, addig a nagyobb fizikai munkát megkívánó szövést, akkor – a manufaktóriumokban – nagyrészt férfiak látták el. Idővel azonban – a XVIII. század vége felé – használatba jött az első fonógép és azontúl már csak mindig kevesbedő része a nőknek üzi otthon a lassú, fáradságos és rosszabbul fizetett kézifonást. De nem kell azt hinnünk, hogy most már felhagynak foglalkozásukkal a nők. Sőt ellenkezőleg. Követik azt új lakhelyére a fonógépek mellé is, meghagyván a férfiakat előbbeni hivatásának, a földmivelésének. Ennélfogva mind a két foglalkozási ág ki van aknázva, ami az államnak nagyon nagy jövedelmi többletet jelent. (Másképp áll ez a kérdés épen ezen a non ton Angliában, amely – mint jól tudjuk – főleg iparúzó állani és tekintve, hogy a földmivelésre nem kínálkozik elég tér és alkalom, sok a férfi, aki az ipari munkára rá van szorulva.) Nem érdektelen megjegyeznünk, hogy a közvélemény csak pártolja ezekben az időkben a nők foglalkozását és alig győzi őket biztatni, hogy ne éljenek tétlenül, hanem dolgozzanak, nehogy másoknak terhére legyenek. Sőt még jobb módú nők is, főleg azonban lányok – mint ahogy ebben az időben általában inkább lányokat találunk a fonógépek mellett – felkeresik egy időre a fonógyárat, amelyek közül több – egyes helyeken – idővel bizonyos tudományos tanfolyamokkal van összekötve, úgy, hogy nem egyszer a fonógyári munkásnők-közül neveznek ki más városba iskolai és más fonógyári tanítónőket is. Vannak azután más lányok, akik valamely nemes célra való pénzgyűjtés céljából dolgoznak egy darabig, míg még mások, akik tanulmányaik folytatására akarnak pénzt gyűjteni. Ez utóbbiak főleg nagy számmal vannak. Nem csoda tehát, ha ebben az időben a fonógyárok nagy tiszteletnek örvendtek és sok helyen a fonógyárok voltak a női szellemi élet központjai. Mindezek a most felsorolt nők közt nagyon sok a vidéki, akiknek a számára az illető fonógyári testület teljes ellátást nyújtó, jutányos áru otthonokat alapított, amely otthonoknak a vezetését vállalkozóbb szellemű nők végezték. Ezek az otthonok a „boarding-house” elnevezést viselték. Azonban sem ezekben a boarding-houseokban, sem pedig a fonógyárakban nem mondhatók elsőrangúaknak az egészségügyi viszonyok, arról nem is beszélvén, hogy a munkaidő milyen hosszú és fárasztó. Hogy mégis minden zúgolódás nélkül túrték el ezeket a nehézségeket a munkásnők, annak abban leljük a magyarázatát, hogy ezt az állapotot, mint már említettük, legnagyobb részük csak ideiglenesnek tekintette. Önkéntelenül felmerül tehát a kérdés, hogy a mai egészség- és munkaügyileg sokkalta javított fonógyári viszonyokat a gyárosok jóindulatának vagy pedig valami más tényezőnek köszönhetik-e a munkások? Es ennek a kérdésnek a tanulmányozásánál teljes egészében tárul elénk az az érdekes átalakulás, amelyen a fonógyári munkásnők minősége hanyatlókéig átment az utolsó fél évszázadban. Mert, mint láttuk, az első fonógyári munkásnők lassanként elhagyják a gyárat, legnagyobb részük azért, hogy a mechanikus munkát szellemivel cserélje fel és üresen maradt helyeikbe már többé nem ezeknek – az előbb emiített nőknél: – az utódai jönnek, hanem a bevándorlók, azoknak feleségei és gyermekei, akik mindnyájan munka nélkül állanak az új hazában. Főleg örömmel vétetnek fel a bevándorlóit férfiak, akik nagyobb fizikai erejüknel fogva jobban tudnak az egyes nehezebben kezelhető gépekkel, – amilyen mindig több és több van használatban – banni. Mindezek az

új munkások és munkásnők azonban már nem csak ideiglenesnek tekintik foglalkozásukat, minélfogva nem nyugszanak belé a rossz gyári viszonyokba. Erélyes fellépésükkel sikerül is aztán nekik helyzetükön javítani. Ezek a munkásnők azonban már nem állanak többé tudományozomjas fiatal lányokból, hanem gondúzott és a mindennapi kenyérért való dolgozásra rászorult asszonyokból, úgy hogy ezeknek a fonógépek mellé jutásából nagyon leromlott a szellemi nívauja a gyáraknak, amelyek azelőtti munkásnői közt kereshetjük a mai, tudományos pályákon működő nők, őseit. Azonban nemcsak a fonógépek mellé kerültek a gyárakban a bevándorlottak, hanem bekerült a szellemileg alacsonyabb fokon álló elem a szövőgépek mellé is, amely szövőgépek csak jóval később, mint a fonógépek – ugyanis a XIX. század húszas éveiben – szorították ki helyéből a szövőszéket és bírták rá a nőket, – akik a fonógépek életbe jötte óta igen nagy számban üzték otthon a szövés mesterségét megrendelésre, – hogy foglalkozásukat az immár fonó- és szövőgyárakba kövessék. Tekintve azonban, hogy a szövőgépek fejlődésének folyamán mind nagyobb testi erőt kívántak meg a kezelésükhöz, ezen a téren a bevándoroltak közül leginkább a férfiakat foglalkoztatták és hovatovább mindinkább őket foglalkoztatják. Látjuk tehát, hogy a fonás és szövés iparágán, mely kezdetben a nőké volt, mint adják át lassankint helyeiket a nők, – részint saját jószántukból, főleg azonban a gépek kezelésének nehezebbé válása következtében, – a férfiaknak. Ugyanezzel a jelenséggel, vagyis a férfiaknak időbeli túlszámba jutásával, találkozunk a varróipar terén is, amely, mint tudjuk, eredetileg szintén csak a nők hatáskörébe tartozott. Ennek az iparágak a történetére azonban már nem terjeszkedik ki a szerző, lévén ennek fejlődése és elágazásai „tulbonyodalmasak”, hanem csak az egyik alosztályával foglalkozik, ugyanis a kész férfi- és női ruhák készítésének történetével, amely legszemmeláthatóbban bizonyítja az író az állítását, hogy erről a pályáról is a férfiak szorítják le a nőket, amennyiben napjainkban nemcsak a kész férfiruhákat nagyrészt, hanem még jórészt a kész nőiruhákat – főleg kabátokat – is férfiak készítenek, és amely a varróipar többi ágához hasonlítva a legérdekesebb átalakulásokon ment át, bárha korántsem olyan érdekesen és okszerűen, mint a fonó és szövőipar fejlődése, amely az összes többi iparágaknál is eredetibb változásoknak volt alávetve. Ez az oka, hogy a szerző is vele foglalkozik legrészletesebben és róla van a legtöbb mondanivalója.

Miután így letárgyalta a szerző azt a két fontos iparágat, amelynek művelése kezdetben kizárólag a nők munkásságára volt bízva, amelyen azonban idővel a férfimunkások száma jobban emelkedett a nőmunkásokénál, áttér azokra az iparágakra, amelyek eredetileg a férfié voltak és amelyekkel csak idővel és akkor is csak egyes részekkel kezdtek el a nők foglalkozni és foglalkoznak még ma is, azonban a férfiakénál összehasonlíthatatlanul kisebb létszámemelkedésben. Ezek az iparágak a cipőkészítés és a nyomdászat. A kettő közül az előbbinek, – amellyel bővebben is foglalkozik a szerző, míg az utóbbival csak igen röviden végez, – a fejlődése érdekesebb és a nőkre nézve fontosabb is, amennyiben több nő nyert és nyer is alkalmazást a cipőkészítésnél, mint a nyomdaipar terén. Bárha itt is elég szép a női foglalkozások száma. A nőknek a cipészeten való foglalkoztatása akkor kezdődött, amikor a cipőkészítés terén életbelépett az úgynevezett „team”-rendszer, amely alatt azt a munkamegosztást kell értenünk, amikor nem egy egyén készíti az

egész cipőt, hanem a cipőkészítés minden egyes fázisát különböző és épen arra a részre begyakorolt egyének látják el. Annak a 4-5 embernek az összességét, aki egy cipőt – az új rendszer alapján – elkészíteni képes volt, nevezték egy teamnek. A teamek tagjai közt találjuk az első cipőkészítőnőket, akik azonban, bármelyik teamet is nézzük, mindig egy és ugyanazt a munkát, a cipőfelsőrészeknek az összevarrását végzik. Ennek abban leljük a magyarázatát, hogy ez a legkönnyebb része volt a cipőkészítésnek és a legkevesebb begyakorlást ez igényelte. Mert a nők, – abból a szempontból, hogy úgysem a cipőkészítést tekintik életcéljuknak, – a hosszú legénykedést, – a munka nehezebb részébe való begyakorlást – nem csinálták végig. Később – a gépek életbelépése után – továbbra is ez a része a cipőkészítésnek maradt a legkönnyebb és legegyszerűbben elsajátítható, úgy hogy továbbra is ez maradt a nők kezében, minélfogva levonhatjuk azt a tanulságot, hogy attól a naptól fogva, mikor a nők először kezdtek el a cipőkészítéssel foglalkozni, egészen napjainkig, csak eszköz, de minőség tekintetében nem változott a nőknek ezen az iparág terén kifejtett munkássága.

Még érdemes megjegyeznünk, hogy míg az összes többi iparágakat kisebb-nagyobb mértékben idővel bevándorolt munkások és munkásnők lepték el, addig a cipőkészítők közt, – talán az ezen munka egyes részeiben nagyobb begyakorlást, de minden részében különös ügyességet megkívánó volta miatt, – még napjainkban is csak bennszülötteket találunk.

Ezek után a jelzett harmadik esetet veszi tárgyalás alá a szerző, amidőn ugyanis egy iparágban – még pedig a cigarettakészítésnek – a terén, – bárha tudjuk, hogy még nem régen férfiak üzték ezt a foglalkozást, – napjainkban főleg nőket találunk, aki Ívről azonban kimutatja az írónő, hogy csak jogos birtokukba léptek vissza, amidőn ma ők készítik legnagyobbrészt a cigarettákat, mert ez az iparág eredetileg az ő hatáskörükbe tartozott és csak idővel vált, – egyes részeiben, később egészen – férfimunkává. Még pedig – ezen a téren – főleg bevándorolt férfiakat foglalkoztattak, akik a cigarettakészítésben, még hazulról, rendkívül ügyesek voltak. És ezeknek a férfiaknak a helyeit foglalják el későbbben a bevándorolt – legnagyobbrészt cseh – nők, akik már a hazájukban is üzték ezt a foglalkozást és akik még az előttük foglalkoztatott férfiaknál is ügyesebbek a cigarettakészítésben, miáltal – az állam nagy hasznára – még rohamosabban hanyatlík – az ügyes férfimunkások foglalkoztatása óta amúgy is csökkenő – külföldi cigarettabehozatal. Ezek közül a munkásnők közül azután többen megtanítják a cigarettakészítésre a férjeiket is, akik otthon más foglalkozást üzték és akiket az új hazában szívesen alkalmaznak asszonyaik mellett. Látjuk tehát, hogy habár nagy számban, de már nja*? mint hajdan, kizárólag a nők készítik manapság a cigarettákat, hanem saját jószántukból beengedték maguk mellé erre a mesterségre a férfiakat is kerülni.

Ennek a most tárgyalt öt iparágban a történetével foglalkozik kisebb-nagyobb részletességgel a szerző. Megjegyzi még ezután, hogy találunk még női munkásokat más iparágak terén is, de napjainkban is csak olyan gyér számban, mint amilyenben azelőtt is munkálkodtak, úgy hogy ezekről som mondhatjuk, hogy a férfiak elől elveszik a kenyeret.

Ezek után tehát megállapíthatjuk, hogy a szerző sikeresen oldotta meg kitűzött feladatát, amennyiben sikerült neki a dolgok alapos ismerésére valló és szá-

mos statisztikai adattal támogatott művében – az ipari munkásnőkre vonatkozólag – megcáfolni azt – a már e sorok legelején említett – elterjedt kijelentést, hogy a nők leszorítják a férfiakat foglalkozásaik teréről.